

Działania na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną – projekt warszawskiego modelu współpracy

ABSTRACT: Teresa Serafin, *Measures for vocational and social integration of young people with intellectual disabilities – a project of the Warsaw model of cooperation* [Działania na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną – projekt warszawskiego modelu współpracy]. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, nr 9, Poznań 2015. Pp. 69-97. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-3051-9. ISSN 2300-391X

The article presents background information that explains the reason for the establishment of the Warsaw Initiatives for People with Intellectual Disabilities and a conjugated. Includes justification for action and presents information obtained as a result of the audit. The aim of the group is: understanding the needs of professional and social activation graduates of schools, institutions and develop the model project of the Information and Coordination Point for People with Disabilities in Warsaw. Recognizing the needs of graduates was carried out in schools and institutions in cooperation with the Office of Education. From the conclusions of respondents in Warsaw no common for the whole city, the system information about the various services provided to people with intellectual disabilities or multiple disabilities. Central place whose main purpose would be providing up to date information on all forms provided in support tailored to the needs and abilities of the person concerned could become a point of the Information and Coordination

KEY WORDS: people with intellectual disabilities, a pilot study, activation of socio-professional

Wprowadzenie

W Warszawie mieszka kilkadziesiąt tysięcy osób z niepełnosprawnością intelektualną w różnym stopniu. U wielu z nich często występują dodatkowe sprzężone niepełnosprawności takie jak: niepełnosprawność wzroku, słuchu, ruchu, autyzm. Zarówno one, jak i ich rodziny wymagają wieloletniego, wieloprofilowego wsparcia, dostosowanego do ich potrzeb, wieku i stopnia niepełnosprawności. Wsparcia tej grupie osób udziela, być może równocześnie, wiele podmiotów – zarówno publicznych, jak i niepublicznych. Dlatego przedstawiciele 19 warszawskich organizacji pozarządowych współdziałających z podmiotami oświaty, pomocy społecznej i zdrowia doszli do wniosku, że kluczowa dla zwiększenia efektów ich oddzielnych działań może być tylko synergia. W związku z tym w 2012 r. w porozumieniu z **niezależną organizacją pozarządową** Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych (BORIS), **wspierającą organizacje pozarządowe w ich działaniach, zostało utworzone** Warszawskie Forum Inicjatyw na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (WFInROzNI). Jednym z zadań **przyjętych przez Forum** jest nawiązywanie współpracy z instytucjami funkcjonującymi w ramach lokalnej polityki społecznej (edukacyjnych, pomocy społecznej, urzędów pracy, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie i ośrodków kultury) oraz partycypacja w rozpoznawaniu potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną mieszkających na terenie Warszawy. Celem współpracy z ww. podmiotami jest:

- a) gromadzenie i porządkowanie wiedzy o potrzebach tych mieszkańców (wszystkich grup wiekowych),
- b) rozpoznanie faktycznego przebiegu ścieżki rozwoju społeczno-zawodowego absolwentów szkół (osób z niepełnosprawnością intelektualną i niepełnosprawnością sprzężoną,
- c) dokonywanie analizy zapotrzebowania na zatrudnienie na otwartym rynku pracy, tworzenie stanowisk zatrudnienia wspomaganego lub chronionego (np. zakłady aktywizacji zawodowej),

d) dokonywanie analizy potrzeb z zakresu rehabilitacji społecznej realizowanej, np.: na warsztatach terapii zajęciowej, w środowiskowych domach pomocy społecznej, domach pomocy społecznej i innych ośrodkach rehabilitacji prowadzonych przez organizacje pozarządowe.

Aby tego dokonać, w ramach Forum powołane zostały zespoły robocze:

- 1) zespół koordynacyjny ds. współpracy z jednostkami systemu edukacji, którego zadaniem jest:
  - a) rozpoznawanie newralgicznych punktów uniemożliwiających ściślejsze powiązanie rozwiązań oświatowych z rozwiązaniami polityki społecznej umożliwiającymi aktywizację społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnością intelektualną,
  - b) śledzenie ścieżki rozwojowej absolwentów: zawodowych szkół specjalnych i specjalnych szkół przyspasabiających do pracy w aspekcie dostępu do chronionego, wspieranego i otwartego rynku pracy (np. zakłady aktywności zawodowej), warsztatów terapii zajęciowej, absolwentów ośrodków i/lub zespołów rewalidacyjno-wychowawczych (np. pozostawanie pod opieką rodziny, pobyt w domu pomocy społecznej),
  - c) wypracowanie koncepcji Punktu Informacyjno-Koordynacyjnego dla Osób Niepełnosprawnych w Warszawie.

Działania podjęte przez ten zespół są prowadzone we współpracy z Urzędem Miasta Stołecznego Warszawy;

- 2) zespół koordynacyjny opracowujący innowacyjny, a zarazem prosty w założeniach projekt Kręgu Wsparcia Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (KW ONI) w formie sieci oparcia społecznego i budowania solidarności na co dzień – zakładający stworzenie wokół osób z niepełnosprawnością intelektualną grupy osób życzliwych na poziomie lokalnym;
- 3) zespół zajmujący się systemem prawno-finansowego zabezpieczenia społecznego dorosłych osób niepełnosprawnych – na wypadek śmierci ich opiekunów.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie inicjatywy organizacji pozarządowych działających na terenie Warszawy zmierzającej do zaprojektowania kompleksowego podejmowania współpracy podmiotów oświatowych (które mają obowiązek realizowania doradztwa zawodowego oraz przygotowania uczniów do samodzielności w życiu dorosłym, w tym rozwijania ich umiejętności społecznych¹) z placówkami polityki społecznej, w tym z biurami pracy i innymi ośrodkami prowadzonymi przez Wydział Polityki Społecznej na rzecz ułatwiania osobie z niepełnosprawnością uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i pośrednictwa pracy, jak też umożliwiania tym osobom uczestnictwa w życiu społecznym².

1. Uzasadnienie podjęcia działań

Dane demograficzne za rok 2014 podają, że w Polsce żyło 3 272 000 osób z niepełnosprawnością w wieku 16 lat i więcej. Liczba osób posiadających orzeczenie powiatowego zespołu ds. orzekania o stopniu niepełnosprawności wynosiła średnio 1 901 000, co – według danych BAEL³ – stanowiło 8,4% ludności w tym wieku. Dzieci do lat 16 natomiast stanowiły 4,4% ogółu populacji osób niepełnosprawnych.

Z informacji statystycznej ministerstwa edukacji narodowej⁴ wynika, że w procesie nauczania specjalnego, w roku szkolnym

---

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U., poz. 1113).

² Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.).

³ <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/index.php?c=page&id=78&print=1> [29.08.2015 r.].

⁴ Dane statystyczne zaczerpnięte z systemu informacji oświatowej SIO w roku szkolnym 2013/2014 wg stanu na 30.09.2013 r., www.men.gov.pl [15.10.2014].

2013/2014 uczestniczyło 135 506 dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z powodu niepełnosprawności (sensorycznych i intelektualnych), przy czym największą grupę stanowiły dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu: lekkim (48 592 – 35,6%), umiarkowanym lub znacznym (27 798 – 20,5%) oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi (23 883 – 17,5%). Niepełnosprawność intelektualna pociąga za sobą trudności w myśleniu, rozumieniu siebie oraz innych ludzi i powoduje trudności w funkcjonowaniu w życiu społecznym. Dlatego bardzo ważnym czynnikiem zarówno dla procesu nauczania⁵, jak i rehabilitacji społecznej ma nastawienie i postawy osób sprawnych wobec osób z niepełnosprawnością, gdyż mogą one stanowić realne przeszkody dla włączania tych osób w życie społeczne. Każdy nauczyciel powinien być odpowiedzialny za edukację uczniów w tym także w szkole ponadgimnazjalnej, gdzie uczniowie przygotowują się do dorosłości, jak również badać, czy edukacja, opieka, terapia i edukacja pozwala na samodzielność ekonomiczną i społeczną po zakończeniu szkoły.

Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz z planowaniem kształcenia i kariery zawodowej organizuje się w celu wspomagania odpowiednio uczniów lub słuchaczy w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych, przy wykorzystaniu aktywnych metod pracy. Zajęcia prowadzą nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych i specjaliści⁶.

Stąd kluczową rolę szkoły jest także przygotowywanie do samodzielności w życiu dorosłym uczniów z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną, we współpracy międzyinstytucjonalnej.

Przedstawiciele organizacji społecznych wchodzących w skład WFInROzNI zidentyfikowali wiele problemów dotyczących (nie)udzielania doradztwa zawodowego oraz realnego wsparcia

---

⁵ *Pedagogika specjalna*, red. W. Dykik, UAM, Poznań 2001.

⁶ § 17. rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U., poz. 532).

absolwentów po zakończeniu edukacji. Zidentyfikowane problemy dotyczą między innymi:

- rozproszonej, a przez to niedokładnej, informacji na temat możliwych form pomocy oferowanych tym osobom tak przez podmioty systemu oświaty, jak i przez jednostki pomocy społecznej,
- niedostatecznego wsparcia psychologicznego, medycznego i informacyjnego dla rodziców małych dzieci z zaburzeniami w rozwoju,
- braku udzielania wsparcia w planowaniu drogi życiowej osobom z niepełnosprawnością intelektualną kończącym edukację i ich rodzinom,
- niezatrudnianie asystenta osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym, umiarkowanym i ze sprzężeniami,
- braku wsparcia dostosowanego do potrzeb w sytuacjach kryzysu w rodzinie, szczególnie w przypadku starzenia się rodziców, ze strony instytucji pomocy społecznej,
- braku zaplanowanej spójnej koncepcji aktywizacji społecznej/zawodowej dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną oraz ich zatrudnienia na rynku pracy; jednym z powodów tej sytuacji jest brak ofert pracy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną⁷,
- niedostatecznej liczby lub braku ośrodków wsparcia dla osób dorosłych z głęboką niepełnosprawnością intelektualną kończących udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych.

Problemy dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną oraz ich rodzin wymagają:

---

⁷ Z informacji uzyskanych od warszawskiego urzędu pracy – miejsca pracy tworzą pracodawcy, którzy poszukują pracowników: z wykształceniem wyższym, posiadających doświadczenie zawodowe, znających specyfikę danego środowiska, gotowych do podjęcia pracy natychmiast (bez wstępnego wprowadzenia, stażu), posiadających dodatkowe uprawnienia/certyfikaty (z odbytych szkoleń zawodowych specjalistycznych i możliwość zaoferowania pracodawcy wyspecjalizowanej wiedzy w wąskim, konkretnie sprofilowanym obszarze oraz odpowiedzialnych, wykonujących swoje obowiązki z zaangażowaniem, pracowitych i sumiennych).

- a) zaprojektowania i wdrożenia działań wykorzystujących możliwości wielu obszarów polityki społecznej,
- b) skoordynowania i dostosowania działań do wieku, stopnia niepełnosprawności, stanu zdrowia i poziomu rozwoju psychofizycznego tak, by była możliwa realizacja zasady równoprawnego udziału tych osób w życiu społecznym,
- c) utrwalanie i utrzymanie nabytych kompetencji przez absolwentów szkół – do wykonywania pracy i/lub kwalifikacji w zawodzie – przez podjęcie zatrudnienia na otwartym, wspomagany lub chronionym rynku pracy.

Analizując przepisy ustawy o systemie oświaty (uso) i rozporządzenia szczegółowo określające zadania szkół i placówek oraz możliwe do realizowania przez dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną ścieżki edukacyjne, należy zauważyć, że:

- dzieci z tym rodzajem niepełnosprawności mają prawo do wczesnego wspomaganie rozwoju i wczesnej interwencji medycznej od urodzenia do rozpoczęcia nauki w szkole (art. 71b ust. 2a uso⁸). W praktyce oznacza to, iż małe dziecko z niepełnosprawnością intelektualną i/lub sprzężoną może uczestniczyć w tych zajęciach do ukończenia 8. roku życia w przypadku odroczenia od obowiązku szkolnego dzieci w wieku przedszkolnym²;
- wychowaniem przedszkolnym mogą być objęte dzieci od ukończenia 3. roku życia, do końca roku szkolnego, w którym dziecko kończy 6 lat. Dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego mogą uczestniczyć w wychowaniu przedszkolnym także powyżej 6 lat, nie dłużej jednak niż do końca roku szkolnego, w którym dziecko kończy 8 lat. Pięciolatki mają obowiązek odbycia rocznego wychowania przedszkolnego, a dzieci z orzeczeniem mają możliwość wydłużenia udziału w tym obowiązku do ukończenia 8 lat;

---

⁸ Możliwość ta wynika z przepisu art. 14 ust. 1 i 1a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty – tj. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).

- obowiązek szkolny jest określony na lata: od ukończenia 6. roku życia (lub od 8 lat) do ukończenia gimnazjum, z tym, że dla uczniów z niepełnosprawnością stworzono możliwość udziału w obowiązkowym nauczaniu do ukończenia 21. roku życia⁹ w celu dostosowywania nauki do tempa przyswajania wiedzy przez te osoby. W tym czasie powinny być organizowane zajęcia przygotowujące uczniów do samodzielności w życiu dorosłym oraz do wykonywania pracy¹⁰;
- obowiązek nauki dla tej grupy uczniów, w tym uczestniczenie na równi z rówieśnikami sprawnymi w zajęciach prowadzonych przez doradców zawodowych związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej (w zasadniczej szkole zawodowej ogólnodostępnej, integracyjnej lub specjalnej oraz specjalnej szkole przysposabiającej do pracy) trwa do ukończenia 24. roku życia;
- dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim spełniają obowiązek: przygotowania przedszkolnego, szkolny i nauki w formie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych w okresie od 3. roku życia do ukończenia 25 lat¹¹.

Można zatem stwierdzić, że – zgodnie z przepisami oświatowymi – dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami mają zapewnione wychowanie, naukę i wsparcie rewalidacyjne przez 24–25 lat życia, również w zakresie przekazywania środków finansowych¹².

---

⁹ Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U., poz. 1113).

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U., poz. 532).

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U., poz. 529)

¹² Ustawa oświatowa i corocznie nowelizowane rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego.

Mimo to, jak informują przedstawiciele NGOs, absolwenci szkół zawodowych i specjalnych szkół przysposabiających do pracy (również ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych) napotykają na bariery związane z uzyskaniem zatrudnienia bądź np. przyjęcia do warsztatów terapii zajęciowej (WTZ). Pozostawanie po ukończeniu szkoły pod opieką starszych już rodziców przyczynia się do braku kontaktów społecznych i utraty kompetencji pracy nabytych w szkole. Również absolwenci szkół zawodowych specjalnych mają trudności w uzyskaniu zatrudnienia na chronionym i/lub otwartym rynku pracy, gdyż albo oferta pracy jest uboga, albo przygotowanie zawodowe nie odpowiada potrzebom pracodawców, albo w przypadku zatrudnienia, dana osoba ma trudności z utrzymaniem stanowiska pracy. Przyczynia się to do wykluczania zawodowego i społecznego tych osób.

W dyskusji dotyczącej przygotowania absolwentów szkół i placówek oświatowych do funkcjonowania społecznego jako osoby dorosłej, przedstawiciele organizacji zrzeszonych w WFInROzNI, wysunęli hipotezę, że podmioty systemu oświaty w sposób niedostateczny przygotowują uczniów z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną do życia dorosłego oraz nie współpracują z instytucjami systemu pomocy społecznej w celu wsparcia wyborów absolwentów.

2. Opis badania pilotażowego

W celu weryfikacji ww. hipotezy (tzn. potwierdzenia lub zaprzeczenia, czy podmioty oświatowe przygotowują przyszłych absolwentów z niepełnosprawnością intelektualną do samodzielnego funkcjonowania społecznego i/lub zawodowego) Zespół koordynacyjny ds. współpracy z jednostkami systemu edukacji (dalej nazywany zespołem) przeprowadził od marca do czerwca 2014 r. w porozumieniu z urzędem Prezydenta Warszawy pilotażowe badanie. Działania podejmowane przez zespół realizujący polegały na opracowaniu projektu ankiety kwestionariusza badawczego

i przedstawieniu go do akceptacji Dyrekcji Biura Edukacji Miasta Stołecznego Warszawy. W konstrukcji ankiety kierowanej do dyrektorów szkół i placówek oświatowych zawarto prośbę o opisanie: danych identyfikacyjnych danej szkoły lub placówki, podanie planowanej liczby absolwentów z zachowaniem anonimowości, ale z wyszczególnieniem: płci, wieku przyszłego absolwenta, diagnozy wynikającej z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, diagnozy (jeżeli jest) wynikającej z orzeczenia o niepełnosprawności powiatowego zespołu ds. orzekania – niezbędnej do wspierania i planowania ewentualnego zatrudnienia oraz prognozowania ścieżki rozwoju w ostatnim roku nauki, jak też potwierdzonej ścieżki wyboru aktywności społecznej bądź zawodowej. Pod tabelą ankiety zamieszczono także pytania otwarte dotyczące:

- a) form przygotowywania ucznia do aktywności zawodowej i/lub społecznej po zakończeniu edukacji,
- b) form współpracy szkoły/placówki z instytucjami działającymi w systemie polityki społecznej i form oczekiwanego od nich wsparcia (możliwych do zapewnienia miejsca pobytu, zatrudnienia bądź opieki po zakończeniu edukacji).

Zakładano, że uzyskane w ten sposób dane odpowiedzą na następujące zagadnienia badawcze:

1. Czy szkoły i placówki uwzględniają działania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w procesie przygotowania osoby z niepełnosprawnością do samodzielności w dorosłym życiu i dostosowują je do potrzeb wynikających z diagnozy potrzeb danego absolwenta oraz czy współpracują z biurem pracy lub/i innymi jednostkami polityki społecznej?
2. Czy w działaniach szkoły uwzględniane jest współpraca z instytucjami funkcjonującymi w systemie pomocy społecznej w aspekcie udzielania absolwentom pomocy w utrzymaniu nabytych umiejętności pracy (WTZ) lub/i zatrudnieniu na wspomaganym albo chronionym rynku pracy i na tej podstawie dokonywana jest prognoza zatrudnienia dla przyszłych absolwentów szkół zawodowych i szkół przysposabiających

do pracy oraz czy ta ścieżka rozwoju jest pod koniec ostatniego roku nauki/pobytu w placówce potwierdzana?

3. Czy ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze pomagają rodzinom w znalezieniu miejsca kontynuacji opieki w formie rehabilitacji społecznej, np. w środowiskowym domu pomocy społecznej?

Zakładano, że na temat powyższych zagadnień uzyskane zostaną odpowiedzi od dyrektorów publicznych i niepublicznych szkół i placówek kształcących młodzież z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną oraz do placówek rewalidacyjno-wychowawczych. Przed przekazaniem kwestionariuszy do szkół ich treść została przedstawiona w Biurze Edukacji Urzędu Miasta stołecznego oraz omówiona podczas spotkania zespołu prowadzącego badanie z kierownictwem Biura Edukacji, a także Biura Pomocy i Projektów Społecznych oraz z dyrektorami szkół i placówek uczestniczących w projekcie. Wypełnione kwestionariusze wpływały pocztą elektroniczną do Biura Edukacji, a stąd przekazywano je na adres e-mail koordynatora¹³ zespołu ds. współpracy z jednostkami systemu edukacji, który dokonał ich analizy. Analiza informacji uzyskanych w badaniu pilotażowym została następnie przekazana Dyrektorom: Biura Edukacji oraz Biura Pomocy i Projektów Społecznych z prośbą o ich wykorzystanie podczas planowania działań na kolejny rok.

3. Informacje uzyskane w wyniku przeprowadzonego badania

Z danych identyfikujących badane szkoły i placówki, określonych na podstawie odpowiedzi przekazanych przez Biuro Edukacji Urzędu miasta Stołecznego Warszawy, wynika, że w badaniu pilotażowym wzięło udział 15 szkół i placówek specjalnych, w tym 11 podmiotów oświaty publicznej. Były to:

- 4 zasadnicze szkoły zawodowe specjalne (ZSZ),
- 4 szkoły specjalne przysposabiające do pracy,

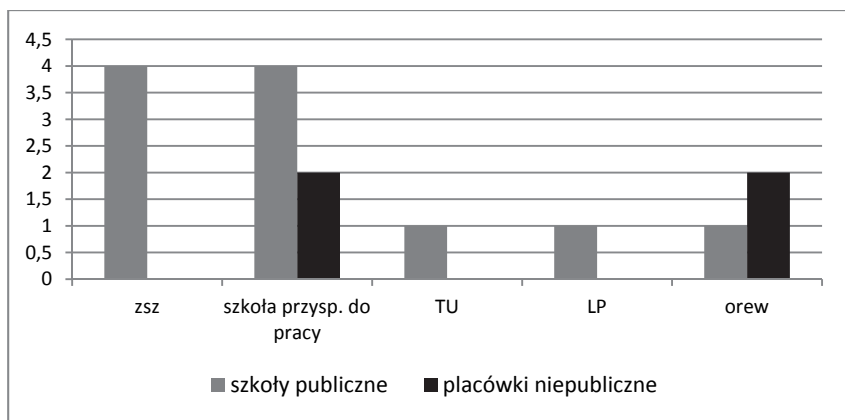
---

¹³ Koordynatorem zespołu jest autorka niniejszego artykułu.

- 1 technikum uzupełniające (TU),
- 1 liceum profilowane (LP),
- 1 ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy (orew) oraz
- 4 podmioty niepubliczne: 2 oddziały szkoły przysposabiającej do pracy (funkcjonują w ramach zespołu szkół, nie są sprawozdawane w SIO¹⁴ jako odrębne szkoły) i 2 zespoły rewalidacyjno-wychowawcze.

Udział szkół i placówek w badaniu pilotażowym przedstawia wykres nr 1.

Wykres 1. Graficzny obraz udziału szkół publicznych i niepublicznych w badaniu pilotażowym

Wykres pokazuje, że zdecydowana większość informacji została przekazana przez publiczne zasadnicze szkoły zawodowe specjalne i specjalne szkoły przysposabiające do pracy.

Należy dodać, że w Warszawie funkcjonują publiczne szkoły ponadgimnazjalne:

¹⁴ SIO jest statystycznym systemem informacji oświatowej.

22 zasadnicze szkoły zawodowe, 1 technikum specjalne, 6 zasadniczych szkół zawodowych specjalnych i 4 specjalne szkoły przysposabiające do pracy. Podmioty niepubliczne nie są uwzględniane w wykazach Biura Edukacji. Szkoły ogólnodostępne i integracyjne nie wzięły udziału w badaniu z powodu nieprzekazania dyrektorom tych szkół (przez dyrektora Biura Edukacji) kwestionariuszy.

Z analizy ankiet wynika, że w roku szkolnym 2013/2014 szkoły i placówki opuściło łącznie 142 absolwentów w wieku od 19 do 25 lat. Poniższa tabela pokazuje ich liczby według wieku i płci.

Tabela 1. Liczba i wiek i płeć absolwentów

Absolwenci	Wiek absolwentów							Płeć absolwentów	
Ogólna liczba	19 lat	20 lat	21 lat	22 lata	23 lata	24 lata	25 lat	Kobiety	Mężczyźni
142	8	25	16	19	11	50	13	66	76

Z tabeli wynika, że w grupie przyszłych absolwentów szkół i placówek oświatowych jest 66 kobiet i 76 mężczyzn. Informacje wynikające z tabeli mogą być istotne dla planowania współpracy z podmiotami pomocy społecznej, pokazują bowiem ewentualne potrzeby związane z zapewnieniem miejsc pobytu lub rehabilitacji społecznej dla pełnoletnich osób z niepełnosprawnością intelektualną w warsztatach terapii zajęciowej i/lub innych placówkach.

Odpowiedzi na pytanie dotyczące stopnia niepełnosprawności intelektualnej zdiagnozowanego przez zespół orzekający publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej i wskazanego w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego pokazują, że wśród 142 absolwentów badanych szkół i placówek:

- a) u około 30% (43 osoby) łącznej liczby absolwentów zdiagnozowano niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim oraz u 2 osób (~1,4%) - niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim ze sprzężeniem słabego słyszenia i u 1 osoby (~0,7%) niepełnosprawność intelektualną w stopniu lek-

kim z niepełnosprawnością ruchową. Byli to przyszli absolwenci: zasadniczej szkoły zawodowej, liceum i technikum, którzy powinni znaleźć zatrudnienie;

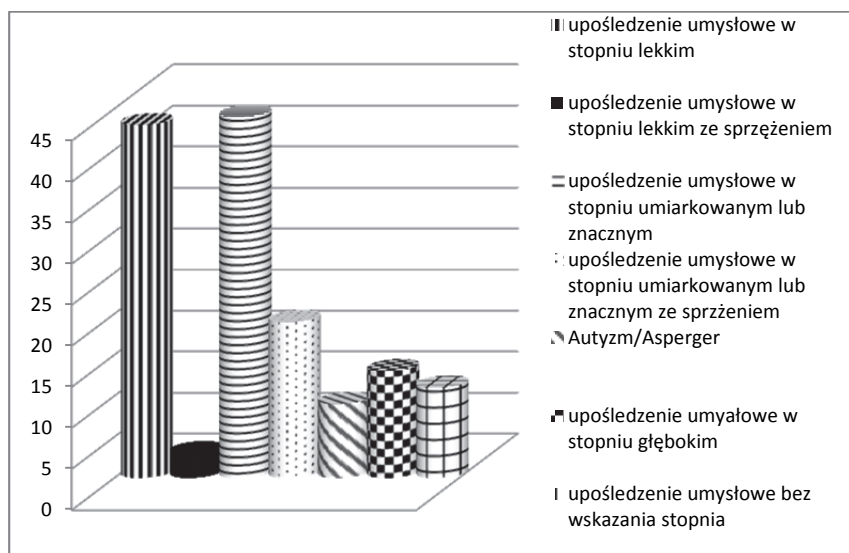
- b) upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym lub znacznym wskazano łącznie w orzeczeniach 63 osób (około 44% łącznej liczby absolwentów), w tym: u 28 osób (~19,7% – stopień umiarkowany, u 16 osób (~11,2%) – stopień znaczny i u 19 osób (~13,3%) – niepełnosprawność sprzężoną (złożoną z niepełnosprawności intelektualnej w stopniu umiarkowanym i niepełnosprawności ruchowej). Byli to uczniowie szkół przysposabiających do pracy;
- c) u około 6,3% łącznej liczby absolwentów zostały zdiagnozowane niepełnosprawności zaliczane do spektrum autyzmu – zespół Aspergera 1 osoba (~0,7%) i autyzm – 8 osób (~5,6%). Byli to uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej;
- d) u około 7% absolwentów (10 osób z łącznej liczby 142) wskazano niepełnosprawność intelektualną bez podania stopnia, natomiast niepełnosprawność sprzężoną składającą się z niepełnosprawności intelektualnej (bez informacji o stopniu) i słabego widzenia wskazano u 4 osób (~2,8%). Byli to uczniowie szkoły zawodowej oraz przysposabiającej do pracy;
- e) niepełnosprawność intelektualną w stopniu głębokim wskazano u 10 osób (~7%) absolwentów ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych.
- f) w przypadku 7 osób (~4,9%) nie podano stopnia niepełnosprawności intelektualnej ani sprzężenia.

Największą liczbę stanowią absolwenci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz ze sprzężeniami, kończący naukę w specjalnych szkołach przysposabiających do pracy.

Graficzny obraz stopni niepełnosprawności absolwentów pokazuje wykres nr 2.

Przedstawione dane pokazują, że nie wszystkie szkoły w procesie nauczania uwzględniają działania dostosowane do potrzeb wynikających z diagnozy zawartej w orzeczeniu o potrzebie kształce-

Wykres 2. Rodzaj niepełnosprawności absolwentów, cytowanie diagnozy na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, dlatego użyto określenia „upośledzenie umysłowe”

nia specjalnego oraz działania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego w procesie przygotowania do samodzielności w życiu dorosłym, gdyż w przypadku:

- 7 osób (~4,9%) nie podano ani stopnia niepełnosprawności intelektualnej, ani sprzężenia,
- 10 osób (07% absolwentów) podano niepełnosprawność sprzężoną składającą się z niepełnosprawności intelektualnej bez informacji o stopniu oraz o drugiej składowej,
- 4 osób (~2,8% absolwentów) wskazano słabe widzenie bez podania stopnia niepełnosprawności intelektualnej.

Informacje te w części odpowiadają negatywnie na pierwsze pytanie badawcze. Uzyskaniu odpowiedzi na pytanie drugie - dotyczące prognozowania ewentualnego zatrudnienia dla przyszłych absolwentów szkół zawodowych i szkół przysposabiających do

pracy oraz potwierdzania tej prognozy pod koniec ostatniego roku nauki/pobytu w placówce – miały służyć informacje dotyczące posiadania obok orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, także orzeczenia o stopniu niepełnosprawności wydanego przez powiatowy zespół do spraw orzekania o stopniu niepełnosprawności¹⁵.

W tabeli nr 2 przedstawione zostało porównanie danych dotyczących liczby absolwentów posiadających orzeczenie publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z powodu diagnozy upośle-

Tabela 2. Liczba absolwentów z niepełnosprawnością intelektualną wg orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego oraz liczba absolwentów posiadających orzeczenia o stopniu niepełnosprawności prawnej

Liczba absolwentów z niepełnosprawnością intelektualną zgodnie z diagnozą wynikającą z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego										
Upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim	Niepełnosprawność sprzężona		Upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym	Upośledzenie umysłowe w stopniu znacznym	Niepełnosprawność sprzężona	Zespół Aspergera	Autyzm	Niepełnosprawność intelektualna		Upośledzenie umysłowe w stopniu głębokim
	upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim i słabe widzenie	upośledzenie umysłowego w stopniu lekkim i niesprawność ruchowa						bez podania stopnia	bez podania stopnia i słabe widzenie	
43	2	1	28	16	19	1	1	7	4	13
Liczba absolwentów posiadających orzeczenie o niepełnosprawności wydane przez powiatowy zespół do spraw orzekania (niepełnosprawność prawna)										
niepełnosprawności w stopniu lekkim			niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym			niepełnosprawności w stopniu znacznym				
8			36			28				

¹⁵ Art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.).

dzenia umysłowego¹⁶, w tym liczby absolwentów kwalifikowanych przez orzeczników powiatowego zespołu do jednego ze stopni niepełnosprawności (zgodnie z diagnozą wynikającą z dokumentów odpowiednich orzeczeń).

Powyższe dane pokazują, że badane szkoły mają pełną wiedzę dotyczącą posiadania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności (znacznym, umiarkowanym lub lekkim) potwierdzonym dokumentem wydanym przez organ orzekający – tylko w przypadku około połowy uczniów (72 przyszłych absolwentów). Tymczasem orzeczenie o zakwalifikowaniu do danego stopnia niepełnosprawności stanowi – co wynika z cytowanej już ustawy rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych – podstawę do przyznania danej osobie odpowiednich ulg i uprawnień, np.: zatrudnienie asystenta, przystosowania przez pracodawcę stanowiska pracy, zatrudnienia w formie telepracy albo w warunkach pracy chronionej. Poznanie przez szkołę stopnia niepełnosprawności orzeczonego przez powiatowy zespół do spraw orzekania może również podpowiadać rodzaj zajęć realizowanych z uczniami gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej w związku z wyborem kierunku kształcenia i zawodu, wspomagania uczniów w podejmowaniu decyzji dotyczących życia dorosłego oraz współpracy z rodzicami tych uczniów w ewentualnym zapewnieniu dostosowanej do ich potrzeb, kontynuacji działań pomocowych w ramach systemu pomocy społecznej po zakończeniu edukacji.

Na pytanie dotyczące prognozowania ścieżki rozwoju¹⁷ dla przyszłych absolwentów uzyskane odpowiedzi pokazują, że szkoły przewidują:

- otwarty rynek pracy dla 62 osób (~43,6%), dla absolwentów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (43 osoby) oraz umiarkowanym (19 osób),

---

¹⁶ Określenie „upośledzenie umysłowe” użyto zgodnie z diagnozą wskazaną w orzeczeniu poradni psychologiczno-pedagogicznej, które były wydane wówczas, gdy przepisy oświatowe jeszcze nie dopuszczały określeń niepełnosprawność intelektualna.

¹⁷ Szkoły i placówki przekazały informację 15 czerwca 2014 r. w ankietach.

- wspomagany rynek pracy dla 35 osób (24,6%)
- chroniony rynek pracy dla 26 osób (~18,3%),
- Warsztaty Terapii Zajęciowej dla 10 osób (~7%),
- inny typ ośrodka wspomagającego dla 2 osób (~1,4%),
- w przypadku 7 osób (~4,9%) nie podano prognozy ścieżki rozwoju.

Przyszła ścieżka rozwoju potwierdzona została w przypadku: 47 absolwentów (~33% ogólnej liczby absolwentów), w tym: WTZ - dla 24 osób (~16%), wspomagany rynek pracy dla 10 osób (~7% ogólnej liczby absolwentów specjalnych szkół przysposabiających do pracy). Przyjmując, że 30% (43 osoby) łącznej liczby przyszłych absolwentów to osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, które nie uzyskają orzeczenia powiatowego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, to i tak nie wyjaśnia powodu, dla którego szkoły nie są zainteresowane potwierdzeniem planowanego zatrudnienia na otwartym rynku pracy. To nie jest oczywiste, że absolwenci zasadniczych szkół zawodowych, w tym specjalnych, uzyskają zatrudnienie, jeżeli szkoła nie przygotowuje ich do kontynuowania funkcjonowania społecznego poza szkołą i do wykonywania pracy zawodowej. Ponadto, mimo iż w prognozach nie uwzględniano stacjonarnego domu pomocy społecznej, to potwierdzono pobyt w tej placówce, w przypadku 13 osób (~9%), w tym 10 osób (~7%) przyszłych absolwentów ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych. Nie jest to jednak jednoznaczne z pozytywną odpowiedzią na pytanie trzecie dotyczące udzielania pomocy rodzinom osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim w znalezieniu miejsca kontynuacji opieki w formie rehabilitacji społecznej, np. w środowiskowym domu pomocy społecznej. Dlatego między innymi nie można pozytywnie zweryfikować założenia, iż uzyskanie od respondentów odpowiedzi dotyczące prognozowania i potwierdzenia ewentualnego zatrudnienia bądź rehabilitacji społecznej kontynuowanej w podmiotach pomocy społecznej¹⁸ pozwoli na ustalenie, czy szkoły i placówki oświatowe

---

¹⁸ WTZ, środowiskowy dom pomocy społecznej, Zakład Aktywizacji Zawodowej czy dom pomocy społecznej.

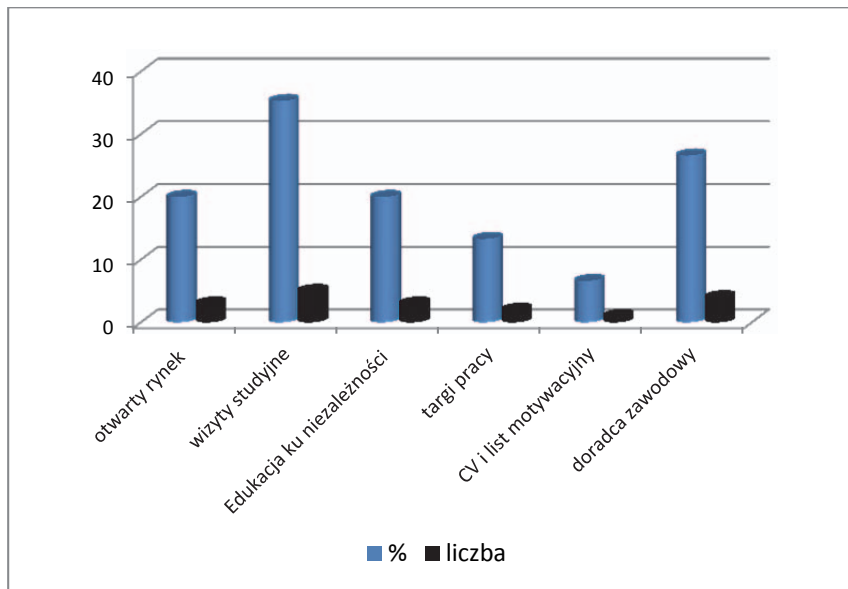
współpracują w tym zakresie z placówkami pomocy społecznej, niestety nie spełniło oczekiwań. Szczególnie, że nie potwierdzono żadnej prognozy zatrudnienia na otwartym i chronionym rynku pracy.

Z informacji szkół i placówek biorących udział w badaniu (15) wynika, że realizują one przygotowanie przyszłych absolwentów do życia dorosłego w następujących formach:

- 1) 20% (3 odpowiedzi) realizuje przysposobienie do pracy na otwartym rynku pracy w formie zajęć modułowych: gospodarstwo domowe, prace porządkowe, prace gastronomiczne;
- 2) 35,3% (5 odpowiedzi) organizuje wizyty studyjne dla uczniów i rodziców w warsztatach terapii zajęciowej, środowiskowych domach pomocy (dziennych), stowarzyszeniach i fundacjach prowadzących warsztaty terapii lub kluby absolwentów;
- 3) 20% (3 odpowiedzi) realizuje program ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego „Edukacja ku niezależności”. W ramach tego programu jeden niepubliczny zespół szkół prowadzący oddział przysposabiający do pracy organizuje w ramach przysposobienia do pracy praktykę z zakresu pomocy dorosłemu pensjonariuszowi domu pomocy społecznej – uczniowie pomagają tym osobom przy czesaniu włosów, karmieniu, sprzątaniu pościeli i innych czynnościach porządkowych;
- 4) 13,3% (2 odpowiedzi) uczestniczy w targach pracy organizowanych na terenie dzielnicy miasta, w której zlokalizowana jest szkoła/placówka (zasadnicza szkoła zawodowa specjalna);
- 5) 6,6% (1 odpowiedź) prowadzi konkurs na napisanie najlepszego listu motywacyjnego oraz pisanie własnego CV;
- 6) 26,6% (4 odpowiedzi) organizuje konsultacje indywidualne z doradcą zawodowym zatrudnionym w szkole.

Powyższe odpowiedzi obrazuje wykres nr 3. Pokazuje on, że każda szkoła/placówka realizuje „jakieś” formy zajęć przygotowujących absolwentów do życia dorosłego. Na 15 szkół uczestniczących

Wykres 3. Formy zajęć przygotowujące do aktywnego życia dorosłego

w badaniu 5 z nich (~35,3%) organizuje wizyty studyjne dla uczniów i rodziców w warsztatach terapii zajęciowej, środowiskowych domach pomocy (dziennych), 3 (~20%) realizuje przysposobienie do pracy na otwartym rynku pracy. Tylko 4 (~26,6%) prowadzi zajęcia z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego i kierowania późniejszej ścieżki zawodowej absolwentów. Z odpowiedzi respondentów nie wynika jednak, czy te zajęcia są dostosowywane do potrzeb wynikających z diagnozy potrzeb danego ucznia.

Natomiast na pytanie dotyczące form współpracy oczekiwanych przez szkoły/placówki od instytucji działających w systemie polityki społecznej odpowiedzi przedstawia tabela 3.

Przedstawione w tabeli cytaty odpowiedzi pokazują m.in., że badane szkoły i placówki oczekują przekazywania oferty pracy oraz kompleksowej informacji w zakresie zatrudniania absolwentów i „ściślej współpracy instytucji publicznych w tym zakresie” (pkt 8),

Tabela 3. Oczekiwania respondentów dotyczące oczekiwanych od instytucji polityki społecznej form współpracy

L.p.	Oczekiwana forma wsparcia	Liczba odpowiedzi
1	stworzenie rozwiązań systemowych dających zatrudnienie absolwentom z niepełnosprawnością intelektualną	2
2	pomoc w wyszukiwaniu i wskazywaniu miejsc zatrudnienia dla absolwentów szkół specjalnych np.: jako opiekunów innych osób potrzebujących pomocy (osoby starsze, niechodzące, na wózkach)	3
3	więcej miejsc w zakładach aktywności zawodowej, zakładach pracy chronionej	1
4	rozwińnięcie instytucji asystenta pracy w zakładach na otwartym rynku pracy w zakładach na otwartym rynku pracy	2
5	kontynuacja działań na rzecz osób niepełnosprawnych przez realizację projektów unijnych w obszarze aktywności zawodowej „osób niepełnosprawnych”	2
6	stworzenie systemu opieki nad „takimi osobami” od edukacji początkowej do momentu odnalezienia się na konkretnym stanowisku pracy	1
7	zakwalifikowanie absolwentów do instytucji rehabilitacji społecznej (WTZ, innych ośrodków wsparcia dziennego), dalsze rozwijanie ich umiejętności, opieka rehabilitacyjna, wsparcie finansowe, możliwość kontaktów społecznych	2
8	wsparcie absolwentów w zakresie ich zatrudniania poprzez oferty pracy przekazywane, np. za pośrednictwem szkoły; ścisła współpraca instytucji publicznych w tym zakresie	1
9	wprowadzenie parytetu dotyczącego zatrudniania osób z niepełnosprawnością intelektualną i niesłyszących; uruchomienie w szerszym zakresie asystenta osoby niepełnosprawnej, także jako tłumacza języka migowego, jeśli jest to konieczne	1
10	przekazywanie kompleksowej informacji jaka jest pełna ścieżka aktywizacji społecznej i zawodowej dla dorosłych osób niepełnosprawnych: a) do jakich ośrodków mogą być kierowani absolwenci i jakie warunki musi spełnić osoba z niepełnosprawnością intelektualną, która chce być przyjęta do ośrodka, b) czym zajmują się dane ośrodki (jaki mają profil usprawniania); może by się sprawdził, tzw. „bank danych”, o wolnych miejscach zatrudnienia lub pobytu dla rodziców i placówek kształcących osoby z niepełnosprawnością intelektualną	2
11	brakuje wsparcia dla absolwentów słabo funkcjonujących, mało samodzielnych, wymagających wsparcia i stałego nadzoru; bardzo trudno jest dla nich znaleźć miejsce, w którym mogliby rozwijać swoje mocne strony w sposób dla nich właściwy	2

cd. tab. 3

L.p.	Oczekiwana forma wsparcia	Liczba odpowiedzi
12	brakuje również fachowców, którzy by umieli z takimi osobami pracować. Z uwagi na trudności w pracy nie mogą korzystać z takich form wsparcia jak uczniowie lepiej funkcjonujący. Z tegorocznych absolwentów tylko jeden mógł w pełni korzystać ze wszystkich form wsparcia oferowanych przez szkołę oraz w ramach realizacji projektu PFRON „Od praktyk wspieranych do zatrudnienia wspieranego”	1
13	osoby z głęboką, sprzężoną niepełnosprawnością powinny otrzymać możliwość utrwalania dotychczas nabytych umiejętności społecznych i komunikacyjnych, gdyż inaczej staną się one (oraz ich rodziny) osobami wykluczonymi z życia społecznego, pozbawionymi kontaktów społecznych z rówieśnikami, a wypracowane latami umiejętności ulegną degradacji. Powinny one być objęte specjalistyczną opieką poza własnym środowiskiem domowym (starsi, schorowani rodzice) przez co najmniej kilka godzin dziennie	1
14	Środowiskowe Domy Samopomocy powinny mieć możliwość przyjęcia osoby ze sprzężoną niepełnosprawnością; konieczna jest zmiana systemu finansowania opieki (większa dotacja na osobę z niepełnosprawnością sprzężoną, która wymaga pełnego wsparcia we wszystkich czynnościach życiowych oraz stałej opieki i rehabilitacji medycznej) i inne warunki lokalowe i sprzętowe, dostosowane do potrzeb tych osób; konieczne jest zatrudnienie większej liczby personelu, w tym specjalistów, rehabilitantów, a także pielęgniarki i lekarza	2
15	ośrodki prowadzone przez organizacje pozarządowe, prowadzące działalność na rzecz tej grupy osób z niepełnosprawnością powinny mieć możliwość uzyskania większych dotacji ze środków miasta, wojewody, PFRON-u; zapewnienie codziennej opieki tym osobom jest bardzo kosztowne - zajęcia edukacyjne, wspierające, opiekuńcze możliwe są właściwie tylko w relacji 1 x 1 (osoba z niepełnosprawnością plus opiekun terapeuta)	1
16	barierą i utrudnieniem w dostępie do istniejących ośrodków (prowadzących działalność dla dorosłych) jest brak transportu, gdyż: <ul style="list-style-type: none"> - niezapewniany jest transport do placówki z chwilą skończenia przez ucznia wieku szkolnego a system transportu miejskiego dla osób niepełnosprawnych jest niedostatecznie rozwinięty i za drogi, - brak uregulowań prawnych dotyczących dofinansowania do usług transportowych przez inne instytucje (np. OPS-y), - starsi, schorowani rodzice (często z poważnymi problemami ortopedycznymi) nie są w stanie samodzielnie dowieźć syna lub córki na zajęcia; nie wszyscy mają samochody; koszty dojazdu są bardzo wysokie; oczekujemy zmian systemowych w tym zakresie 	1

w tym wskazania ośrodków do jakich mogą być kierowani oraz „warunków jakie ma spełniać osoba z niepełnosprawnością intelektualną, która chce być przyjęta do danej placówki/ośrodka” (pkt 10). Można zatem wnioskować, że warszawskie szkoły i placówki specjalne nie podejmują działań wpierających przyszłych absolwentów w znalezieniu właściwego miejsca w podmiotach funkcjonujących w systemie pomocy i polityki społecznej.

Analiza informacji uzyskanych od dyrektorów warszawskich szkół i placówek specjalnych biorących udział w badaniu pod kątem weryfikacji hipotezy organizacji pozarządowych i odpowiedzi na pytania pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

- szkoły i placówki prognozowały zatrudnienie: na otwartym rynku pracy 62 absolwentów (~43,6%), na chronionym i wspomaganym rynku pracy 61 osób (~42,9%) oraz rehabilitację społeczną w warsztatach terapii zajęciowej i innych ośrodkach 12 osób (~8,4%). Jednak nie można uznać, że absolwentom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnością sprzężoną jest udzielana pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, bądź miejsca rehabilitacji społecznej (np. w WTZ) skoro na 135 prognoz (~95%) tylko 47 (~33%) z nich zostało potwierdzone (wspomagany rynek pracy dla 10 osób (~7%) i WTZ dla 24 osób (~16,9%), mimo że prognoza wskazywała WTZ tylko 10 osób. Informacje te pozostają częściowo w sprzeczności z wiedzą szkół i placówek na temat diagnozy wynikającej z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego i uwzględniania tej diagnozy w działaniach edukacyjnych;
- nie prognozowano pobytu w domu pomocy społecznej, ale potwierdzono tę ścieżkę dla 13 osób (~9,1%), w tym dla 10 osób (~7%) absolwentów ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych. W kolejnych badaniach powinien być podjęty aspekt należy wspierania rodziny w poszukiwaniu miejsc opieki dla osób opuszczających ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze;
- badane szkoły informują, że są zainteresowane udzielaniem absolwentom pomocy w kontynuacji działań oświatowych w życiu dorosłym, jednak z uwagi na brak dostatecznej wie-

dzy o wolnych miejscach w instytucjach pomocy społecznej oraz ofertach zatrudnienia nie są w stanie tego zapewnić. Świadczą o tym między innymi oczekiwania szkół dotyczące przedstawienia informacji na temat zagadnień jakimi zajmują się podmioty funkcjonujące w ramach polityki społecznej przedstawione w tabeli 3.

Współpraca ze szkołami pokazała, że w celu wspierania integracji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną istnieje potrzeba utworzenia w Warszawie: Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego oraz kontynuowania współpracy w koalicji z Biurem Pomocy i Projektów Społecznych, biurem pracy lub/i innymi jednostkami polityki społecznej oraz Biurem Edukacji.

Zakończenie

Nie mamy uzdolnień prekognicyjnych i nie możemy przewidzieć przyszłości ani swojej, ani innych osób. Możemy jednak tę przyszłość zaplanować i przygotować, a następnie realizować ustalony harmonogram działania. Przygotowanie absolwentów szkół i placówek (z niepełnosprawnością intelektualną) do możliwie samodzielnego życia dorosłego oraz udziału w życiu społecznym wymaga ścisłej współpracy zarówno kadry pedagogicznej, rodziców i uczniów, jak i podmiotów działających w systemie pomocy społecznej. Dostosowanie działań wszystkich jednostek realizujących zadania polityki społecznej w ramach jednostki samorządu miasta Warszawy, do stopnia niepełnosprawności intelektualnej, stanu zdrowia i możliwości psychofizycznych obejmujących poszczególne etapy rozwoju człowieka (od urodzenia do wieku podeszłego) – wymaga skoordynowania pracy instytucji właściwych do spraw: polityki i pomocy społecznej oraz edukacji. Kluczową rolę odgrywa w tym procesie patrzenie przez pryzmat potrzeb mieszkańców z niepełnosprawnością w zestawieniu z istniejącą bazą instytucji tak, by możliwe było znalezienie efektywniejszych form wsparcia zwiększających samodzielność i aktywność społeczno-zawodową tych osób oraz ograniczenie liczby przypadków, gdzie

udzielenie pomocy jest niezbędne. Aby efektywnie wykorzystać uzyskaną wiedzę na rzecz poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych (absolwentów szkół i ich rodzin), członkowie zespołu podjęli współpracę w ramach Komisji Dialogu Społecznego (KDS) z Biurem Pomocy i Projektów Społecznych oraz innymi organizacjami. Podczas comiesięcznych spotkań Komisji Dialogu Społecznego (KDS) Niepełnosprawni – Warszawa, przedstawiane są informacje dotyczące potrzeb mieszkańców z niepełnosprawnością intelektualną. Chodzi między innymi o:

- a) popularyzowanie wiedzy na temat osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną,
- b) polepszanie dostępności do usług realizowanych w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej,
- c) budowanie systemu wsparcia realizowanego na poziomie lokalnym przez władze miasta, opartego o usługi świadczone zarówno przez instytucje do tego powołane, jak i organizacje pozarządowe.

Założeniem jest scalenie w spójną całość systemu umożliwiającego osobom z niepełnosprawnością uczestnictwa w życiu społecznym poprzez realizację wszystkich istniejących form wsparcia: wczesnej interwencji, wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, wychowania przedszkolnego, wszystkich form edukacji szkolnej (szkół masowych, specjalnych, integracyjnych, przysposabiających do pracy), warsztatów terapii zajęciowej, środowiskowych domów samopomocy, zakładów aktywności zawodowej, spółdzielni socjalnych, małych domów rodzinnych, mieszkań chronionych i innych. Przykładem tych działań jest zgłoszenie inicjatywy prowadzenia Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego (w aneksie) w ramach „Konkursu S3KTOR”, ogłoszonego przez Biuro Pomocy i Projektów Społecznych wynikającego z: Warszawskiego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2010-2020¹⁹.

---

¹⁹ <http://strategia.um.warszawa.pl/> Warszawski Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2010-2020 przyjęty Uchwałą NR LXXXIX/2644/2010 Rady m.st. Warszawy z dnia 9 września 2010 r. [5.10.2014].

Priorytet 3.3. Dostosowywanie oferty szkół kształcących osoby niepełnosprawne do potrzeb rynku pracy, z uwzględnieniem preferencji tych osób. 3.4. Zorganizowanie

Projekt Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego

Jak wynika z wniosków respondentów, w Warszawie brakuje wspólnego dla całego miasta systemu informacji o różnych usługach świadczonych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną. Rezultatem takiego stanu rzeczy jest zagubienie rodzin, które nie mają wystarczających informacji o formach dostępnej pomocy oraz miejscach, gdzie jest ona świadczona. Jednocześnie szereg podmiotów dysponuje możliwościami wsparcia, które nie są w pełni wykorzystane przez potencjalnych beneficjentów z powodu braku wiedzy na ten temat. Zjawisko to występuje na każdym etapie życia osoby z niepełnosprawnością intelektualną i we wszystkich jego dziedzinach – od ochrony zdrowia, przez edukację po rehabilitację społeczną, zawodową i zatrudnienie oraz pomoc społeczną. Punkt Informacyjno-Konsultacyjny mógłby stać się właśnie takim centralnym miejscem, którego głównym celem byłoby udzielanie na bieżąco informacji o wszystkich formach świadczonej w mieście pomocy, dostosowanej do potrzeb i możliwości osoby zainteresowanej. Merytoryczna pomoc oferowana w punkcie informacji pomagałaby osobie z niepełnosprawnością intelektualną i jej rodzinie w podejmowaniu decyzji dotyczących zaplanowania indywidualnej ścieżki życiowej oraz niezbędnych dla niej form wsparcia.

Zakres działania i kompetencje Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego

1. Udzielanie konsultacji oraz porad osobom z niepełnosprawnością intelektualną lub sprzężoną i ich rodzinom – za pośrednictwem telefonu, Internetu oraz w bezpośredniej rozmowie z zainteresowanymi podczas dyżurów wyznaczonych w konkretne dni.

Zakres porad i konsultacji to przekazywanie informacji o:

- adresach miejsc pomocy, w tym placówek i organizacji (instytucjonalne formy pomocy),

---

i wspieranie zintegrowanego poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy i szkolenia zawodowego ukierunkowanego na potrzeby osób niepełnosprawnych.

3.5. Utworzenie systemu współpracujących ze sobą instytucji, w tym instytucji rynku pracy i organizacji pozarządowych, zajmujących się aktywizacją zawodową oraz wprowadzaniem osób niepełnosprawnych na rynek pracy.

- zakresie kompetencji służb i instytucji z terenu gminy (możliwe do uzyskania świadczenia i wsparcie),
- uprawnieniach i świadczeniach przysługujących danej osobie oraz kryteriach i warunkach ich otrzymania,
- podejmowaniu decyzji dotyczącej rozwiązania bieżących problemów oraz w wyboru terapii, edukacji, aktywności życiowej z pracą włącznie, z punktu widzenia merytorycznego wsparcia.

2. Współpraca z instytucjami i organizacjami zajmującymi się problematyką osób z niepełnosprawnością intelektualną lub sprzężoną oraz ich rodzinami w zakresie:

- a) aktualizacji (na bieżąco) informacji dotyczących:
  - obowiązujących uregulowań prawnych gwarantujących konkretne świadczenia (terapii, usprawniania, edukacji, pomocy socjalnej oraz aktywności zawodowej i społecznej),
  - możliwych form wsparcia i dostępnych terapii, usprawniania, edukacji, pomocy socjalnej, oraz aktywizacji zawodowej i społecznej;
- b) raportowania spostrzeżeń odnoszących się do obszarów zarówno do dobrych praktyk, jak i ich braku, zgodnie z kompetencjami instytucji i organizacji w tematyce:
  - rodzaju wsparcia i działań aktywizacyjnych poszukiwanych przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub sprzężoną i ich rodziny,
  - wniosków o przeprowadzenie diagnozy różnych aspektów życia osób z intelektualną niepełnosprawnością i sprzężoną oraz ich środowiska,
  - wniosków do instytucji i urzędów o skoordynowanie systemu szkoleń.

3. Prowadzenia działalności informacyjnej w zakresie:

- a) problematyki dotyczącej osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną i ich środowiska za pośrednictwem strony internetowej Punktu zawierającej:
  - aktualne akty prawne, informacje o odbywających się konsultacjach w sprawie lokalnych i ogólnopolskich działań na rzecz osób z niepełnosprawnością,
  - informacje o działaniach i przedsięwzięciach realizowanych na rzecz tej grupy osób;
- b) kolportowanie opracowywanych i rozpowszechnianych materiałów informacyjnych i promujących działalność Punktu na stronie internetowej oraz w formie ulotek;

- c) udział w imprezach promujących działalność Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego m.in. na targach i imprezach masowych.

4. Projektowanie narzędzi

– zwiększających trafność rozpoznania potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną lub sprzężoną oraz rozpoznania istniejących zasobów przez opracowanie:

- wzoru informacji formalnych i merytorycznych o danych identyfikacyjnych placówek oraz ich działań na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną i sprzężoną,
- Karty Potrzeb i Świadczeń zainteresowanego,
- innych narzędzi, w zależności od potrzeb.

Pracujący w Punkcie równoległe z Warszawskim Forum Inicjatyw na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną pracowaliby nad wypracowaniem warszawskiego systemu wsparcia od urodzenia do późnej starości oraz nad utworzeniem Warszawskiego Centrum Koordynacji Działań na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Bibliografia

Pedagogika specjalna, red. Dykciak W., UAM, Poznań 2001.

Źródła internetowe

- <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/index.php?c=page&id=78&print=1> [29.08.2015].
www.men.gov.pl dane statystyczne systemu informacji oświatowej SIO w roku szkolnym 2013/2014 wg stanu na 30 września 2013 r.
<http://strategia.um.warszawa.pl/> Warszawski Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2010–2020 przyjęty Uchwałą NR LXXXIX/2644/2010 Rady m.st. Warszawy z dnia 9 września 2010 r.

Podstawy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej (Dz. U. Nr 139, poz. 814, z późn. zm.).

4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U., poz. 1113).
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U., poz. 532).
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U., poz. 1113).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 532).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U., poz. 529).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2014 (Dz. U., poz. 1687) rozporządzenie to jest wydawane corocznie.